

מיליטריזם

ימי נעורי, זועזעתי בקוראי על יחס בני אתונה למצביאם הגדול, מיליטאדס.

האפשר לתאר דוגמה חותכת יותר לכפיות טובה מבישה? מיליטאדס היה מנהיג המפלגה הלאומית וחבר מועצת המצביאים של אתונה. בימי הפלישה הפרסית האדירה ליחן, בשנת 490 לפני הספירה, תקף את האוייב ליד מאראתון והנחיל לו תבוסה ניצחת. בראותו כי האוייב עולה על אגיותיו כדי לתקוף את אתונה מן היב, הוביל מיליטאדס את גיבוריו העייפים, מיד בתום הקרב, חזרה לאתונה — בצעדה לילית מזוהרת של 30 קילומטרים. הוא הציל את אתונה מאכזריות בטוח.

כיצד גמלה העיר למיליטאדס? היא הריחה אותו מכל השפעה. באמתלה שערך מובצע צבאי ללא אישור הממשלה, הוטל עליו קנס חמור. כאשר מת מפציעו, היה איש מנודה ועקוב.

לא פחות זועזעתי, כעבור זמן, כאשר סילק העם הבריטי את וינסטון צ'רצ'יל מן השלטון. זה עתה הנהיג האיש את עמו לניצחון מזהיר. תרומתו האישית לניצחון זה היתה מכרעת. היה זה הוא שליכד את הבריטים בשעת המרה ביותר, שהחזיר להם אמונה בעצמם כאשר עמדו לבדם מול אירופה הנאצית העצומה, שעמד בראשם בימי הסער והכיבוש.

והנה, רק הושג הניצחון, כבר נחפזו הבוחרים לסלק את האיש מן השלטון. הם לא חיכו אף עד גמר ועידת פוטסדאם, בה השתתף צ'רצ'יל עטור הניצחון בשם בריטניה הגדולה. באמצע התעידה בה הוכרז גורל העם החדש, הובס צ'רצ'יל ליד הקלפי — ובמקומו בא אדם אסור וממוצע בשם קלמנט אטלי.

כפיות הטובה זועזעה את העולם כולו. אך גורל מיליטאדס וצ'רצ'יל סימל את התכונה העמוקה של שני עמים שהיו אבות הרמקראטיה טיה בתקופותיהם: אתונה בימי קדם, בריטניה בתקופה החדשה.

ואילו האמריקאים הסיפו סעיף לחוקת מולדתם המונעת בעד נשיא אחד לשלוש למעלה משמונה שנים. החוק מנע את הצורך בכפיות הטובה.

★ ★ ★

ישראל אינה מדינה דמוקרטית ותיקה. לדמוקראטיה שלה אין שרשים אמיתיים במסורת הלאומית, גם לא במציאות החברתית. האינסטינקט הדמוקרטי הראשוני, כפי שהיה קיים אצל האתונאים והבריטים, בחדאי שחטר עדיין לגמרי לאומה העברית החדשה.

אחרת היתה אומה זו מפלגת את דויד בן גוריון מן השלטון מיד אחרי מלחמת תש"ח.

לא כעונש על מעשים שעשה, אלא כדי למנוע מעשים שייעשה.

תחת זאת הוענק לבן-גוריון כוח גובר והולך. הדברים התגלגלו מפרשה לפרשה, עד לפרשת לבון. עתה, בפעם הראשונה, נוכחו הרבים לדעת עד כמה כבר התבסס אצלנו שלטון היחיד. בפעם הראשונה נתגלה ברבים עד כמה כבר התקדמו תהליכי ההתנחלות והריקבון המלחים בהכרח שלטון כזה.

בנהגת אנשי הרוח, התקוממו ההמונים נגד מצב זה. קולם הבלתי-מזויף נשמע בחשכה של בתי הקולנוע. השליט ותלמידיו נתקבלו בדומיה או בשריקות. יריבו זכו לתשואות סוערות — יום אחרי יום, הצגה אחרי הצגה, בכל בתי הקולנוע.

ובכל זאת, עדיין אין האינסטינקט הדמוקרטי הבריא חזק די צורכו. עדיין יכולים מנהיגי מפלגת סוחריהדת להציע לתת יד לביצור שלטון היחיד. עדיין מעז עסקן ליבראלי-כביכול לשגר מאחורי הקלעים מיכתב כדי לשרת אותה מטרה. עדיין מסוגלת מפא"י להציג את דויד בן-גוריון כנציגה לראשות הממשלה.

מפני שהאומה הצעירה טרם קלטה את חוכי מתייחיים של הוותיקות, כפי שנוסחה על-ידי הלורד ג'ון אקטון הנבון: "שבע ישחית שלי מון, ושלטון מוחלם שבעים ושבעה."

ובמהשך הפסוק: "כל האשים הגדולים הם אישים רעים!"

★ ★ ★

י ש השואלים את עצמם: "מה קרה לדויד בן-גוריון? כיצד הוא מסוגל להתנהג בצורה כזאת? האם השתנה איפיו?"

אין כל מקום לפליאה זו. להיפך, היה מקום

לפליאה אילולא הפך האיש לעריץ נקמני אחרי שנות שלטון כה רבות.

בן-גוריון לא נפל קורבן לחולשה זמנית, בלתי-צפויה. שטות היא לומר כי "הסתכן ולא היה לו מוצא אחר". האיש פשוט נפל קורבן לתהליך ההשחתה של השלטון, שאין ממנו מנוס, ושאין לו תרופה. כי הוא גובע מן המציאות היומיומית של השלטון, אף במדינה הדמוקרטית ביותר עלי אדמות.

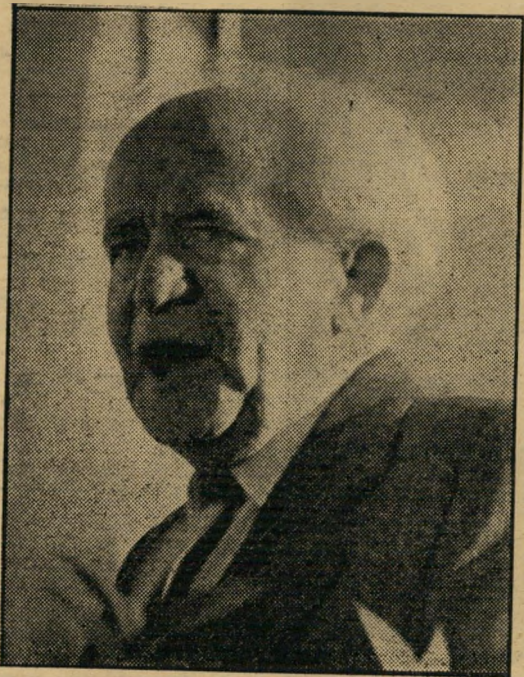
★ ★ ★

כ 7 שנים זוכה למידה רבה של פירסומת. אפילו האיש רודף-פירסום חולני, כמו פוליטיקאים כה רבים, הרי עצם פעילותו מביאה עמה פירסומת זו.

כאשר המנהיג פותח את פיו, מקשיבים הכל לדבריו. העתונאים ממחרים להנציח כל מילה, כי אכן יש חשיבות למוצא פיו של המנהיג. העם שבוחר בו רוצה ואף חייב לדעת מה מתרחש בלבו, מה מחשבותיו, מה כהנותיו. המנהיג מכחן ומדברן פירסומת זו, כדי לאחד מסביבו את העם ולתת תוקף כפול לפעולותיו.

פירסומת זו, דרכה כדרך כדוריה-שלג. מחורש לחורש, משנה לשנה, היא מגבירה את עצמה.

בשנה העשירית של השלטון כבר אין העתונות מפרסמת בהרחבה רק את הנאומים הפוליטיים של המנהיג. כל שיעול

שבע ישחית שלטון, ושלטון מוחלט שבעים ושבעה!"

שלו, כל פיהוק, הופכים ידיעות. דעותיו של המנהיג על גדול כלבים ועל מקורות שפת האסקימוסים הופכות סנסציות. מי יעז להפריך דעות אלה ולהיראות בעיני ההמונים כהדיוס נבער?

כך גדלה גדולתו של המנהיג באופן אוטורי מטי, ביחס ישיר לאורך שלטונו.

ההמונים מתרגלים לראות את תמונתו בחברת גדולי העולם, כשהוא מנהל דיונים חשובים וחותר על חושים בינלאומיים. יוחם של הגדולים עובר אליו, בדרך של אסוציאציה. גם העולם הרחב מתחיל להעריצו, מתוך הרגל. כי מנהיג שנשאר בשלטון אחרי עשרים שנה, עולה בחתקן על רוב עמיתיו במדינות האחרות. ממילא הוא נראה מנוסה יותר, מפואר יותר, חכם יותר.

★ ★ ★

כ 7 אותו זמן גדל והולך הפער בין המנהיג לבין שאר העסקנים והפוליטיקאים במדינה.

האחרים באים והולכים. אין הם מספיקים לאסוף תהילה רבה. המנהיג עצמו זוגא לכך. כי שום מנהיג אינו אוהב יורשים מהוללים מדי. מסביבו קיים תמיד מחזור גדול של מנהיגי-מישנה. נעריה-חצר של היום הם העוורים-הממודחים של מחר. רק המנהיג לבדו נראה כסלע איתן, כצוק בים המאורעות.

בראשית התהליך לא היה המנהיג אלא "ראשון בין שחים", ראש-משלה שלא עלה על שאר השרים. אולם אחרי עשרים שנה בשלטון, כבר אין השרים האחרים, המתחלפים מדי פעם, אלא משתמים טכניים. רק האיש הגדול עצמו הוא בעל הנסיון הדרוש, בעל הידע הנרחב, בעל שיעור-הקומה ההיסטורי, כדי להחליט החלטות של ממש. אין עוד איש המעז להמרות את פיו.

המנהיג עצמו מתייחס אל משרתים אלה בחוסר-סבלנות גובר והולך. כל ביקורת נראית לו כחוצפה, פגיעה של עסקן הבטל-בשמים במנהיג האחד בדורו. הוא סבור בכנות גמור רה, כי ביקורת זו פוגעת באינטרסים של המדינה. כי אחרי ככלות הכל, המדינה זו הוא.

אנשים הגונים, עצמאיים, בעלי דעות תקיפות, שוב אינם מחזיקים מעמד באחירה זו. מקומם נתפס בהתלהבות על ידי אומרייהן מיקצועיים. עדת מלכיה-פינכה והנפנים. בצדם של אלה גדל גזע חדש: אנשי הקוננויות. אלה יודעים כי המנהיג הקשיש הופך במהרה עובר-בטל. ששוב אין לו הסבלנות לסלל באלף הפרטים הקטנים של המימשל. הוא משלה את עצמו שהוא מנחה את הקו הכללי, וכי העוורים אינם אלא מבצעים. אך למעשה מתחילים העוורים לעשות ככל העולה על רוחם, תוך הכחנת המנהיג כרצונם על-ידי ניגון על חולשותיו הידועות והטעיותיו בדו"חות כוזבים.

כך מגיע השלב הסופי, כאשר המנהיג נקרא בחיבה ובהערצה בשם "הזקן". הוא חי בעולם משלו, מנותק מבנייהתמותה הפשוטים. העולם משתקף לו מבעד לדו"חות הכוזבים של עוזרי דבריו. החנופה של אנשי-חצרו נראים לו כביטוי של רצון העם. הערצת העם מגיעה לשיאה, בדיוק כשהמנהיג הופך עובר-בטל שחצן ומרושע.

★ ★ ★

ס כנת המנהיג רבה עוד יותר אחרי שניצח במלחמה כלשהי. שבע משחית השלטון — אבל השלטון שקם במלחמה. משחית שבע מאות שבעים ושבעה. בנייהאדם אינם יכולים לעמות בפני הוזהר המלחמתי. זה אחד הפגמים המובהקים של הטבע האנושי. גנרל מנצח יכול להיות כסיל גמור. מעטים הגנרלים בהיסטוריה שנתגלו כמדינאים של ממש. אולם בימי-הקרב, כאשר הפחד מכרסם בלב ההמונים והשוואה נראית קרובה, המנצח על הצבא נראה כגואל אלוהי. העם זקוק לאמונה, והוא מאמין.

מנהיג מנצח במלחמה, הריהו פכנה לאומית למחרת היום. אותן התכונות שעזרו לו לנצח במלחמה, מכשילות אותו בתנאי השלום, המייבשים גישה אחרת. הילת-הגיבורים שסביב ראשו שורפת כל יריב. מי יקום נגד הגיבור שהציל את המולדת, שהבים את האוייב אשר קם לכלותנו?

★ ★ ★

כ 7 אדם נוטה להאמין לכל הדברים הטובים הנאמרים עליו. אדם נורמאלי, השומע במשך שלושים שנים רצופות שהוא גאון יחיד-במינו מוכרח להאמין בכך, לבסוף, בעצמו. זאת סוגסטיה הדדית, השפעת-גומלין בין המנהיג והמונהג, המשחיתה את שניהם.

לבסוף, שוב אין העם מסוגל להעלות כלל על דעתו כיצד יתקיים ללא המנהיג. מכל עבר נשמעה השאלה: "את מי תשים במקומו?"

ואכן — את מי? אחרי שהאיש ניהל לבדו, במשך שנים כה רבות, את כל ענייני המדינה, הרי לא ניתן לכל אדם אחר להוכיח את כושרו. ממילא מצטיירת התמונה: המנהיג הוא איש-המעשה, הוא יודע את כל הסודות, הוא הנושא בכל האחריות — ואילו מבקריו אינם יודעים אלא לצעוק ולכתוב מאמרים. אפילו היה ערך כלשהו לרעיונותיהם — מי יחלום להתלחף בהם את האחד בדורו?

עד שמגיע היום המר והנמהר, כאשר מתגלה כי המנהיג הגדול היה בכל זאת בן-תמותה. אלוהים אוסף אותו אליו. הוא משאיר אחריו חור אדיר — כי כל מלכיה-פינכה אינם מסוגלים לנהל את השלטון אשר המנהיג עיצב אותו לפי מתכונתו האישית הבלעדית.

אפילו על כיסמרק הגדול נאמר כי החלל שהשאיר מאחוריו הביא לגרמניה נזק רב שבעתים מכל המובה שהביא לה בחייו.

★ ★ ★

ד ויד בן-גוריון שולט בישוב ובמדינה מאז 1933. למענו ולמען המדינה, יש להרחיקו מן השלטון.